

ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАОСВІТИ І ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

I. С. Земелько

Проаналізовано досвід школи, яка є учасником всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України, визначається роль формування критичного мислення учнів в умовах інформаційного суспільства.

Ключові слова: медіаосвіта, медіакомпетентність, медіакультура.

Земелько И. С. Практика внедрения медиаобразования и формирование критического мышления

Проанализирован опыт школы, которая является участником всеукраинского эксперимента по внедрению медиаобразования в учебно-воспитательный процесс общеобразовательных учебных заведений Украины, определяется роль критического мышления учащихся в условиях информационного общества.

Ключевые слова: медиаобразование, медиакомпетентность, медиакультура.

Zemelko I. S. Practical Application of Media Education in the Aspects of Critical Thinking Formation

Paper tells about experience of secondary school as a participant of a nationwide pedagogical experiment in implementation of media education and importance of children critical thinking development under conditions of information society.

Keyword: media education, media competence, media culture.

Бурхливий розвиток техніки та інформаційних технологій є особливістю сучасного життя і зумовлює вдосконалення не тільки техніки, а й мислення людини. Адаптацію до процесів інформаційного суспільства може забезпечити критичне мислення, яке, на думку американського соціолога П. Курца, є інструментом розглядання нескінченного різноманіття навколишніх проблем [1, с. 34]. Людина, яка критично мислить, приймає власне рішення, обґрунтовуючи саме цей вибір раціональністю, логічністю. На думку Дж. Сороса, критичний спосіб мислення можна охарактеризувати як інтелектуальну конкуренцію, у той час як традиційний спосіб мислення є інтелектуальною монополією [2].

Тож критичне мислення – мислення, яке перевіряє, аналізує, що приводить до формування логічного висновку, яким особа керується під час прийняття рішення [1, с. 35]. Критичне мислення допоможе навчитися захищатися від деструктивного впливу надмірних потоків інформації.

Актуальним напрямком для формування критичного мислення в навчально-виховному процесі є вироблення особистісної медіакультури. Ця складова навчально-виховного процесу передбачає формування навичок адекватного сприйняття, критичного аналізу різних видів інформації, вміння переосмислити її, здатність до створення власних медіапродуктів. Медіакультура – сукупність інформаційно-комунікаційних засобів, знакових систем, елементів комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передачі інформації, а також культури її сприймання соціальними групами та сукупом у цілому, здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі [3, с.19].

Дуже важливо навчити дитину орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, адже медіа активно впливають на свідомість, формування соціальних, моральних, естетичних цінностей учнів, життєву позицію. Тож саме медіаосвіта допоможе реалізувати завдання «форму-

Земелько Грина Сергіївна, заступник директора Полтавської загальноосвітньої школи I – III ступенів № 28, учитель історії і права

вання теоретичної бази знань учнів з основ медіаграмотності і практичних навичок ефективної та безпечної взаємодії з інформацією, отриманою зі ЗМК, надання учням можливості через навчання та безпосередню практику набути досвід безпечного для здоров'я сприйняття та осмислення інформації, "вираження себе в сучасному інформаційному просторі", як зазначено в "Концепції впровадження медіаосвіти в Україні", схваленій постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150.

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України в партнерстві з Академією Української Преси відповідно до наказу МОНМС України від 27.07.11 № 886 «Про проведення Всеукраїнського експерименту з впровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України» здійснює просвітницьку діяльність стосовно підготовки педагогічних кадрів для впровадження медіаосвіти в освітній процес, проводить практичні семінари для вчителів, які беруть участь у впровадженні медіаосвіти.

Авторський колектив (О. Т. Барішполець, О. С. Голубева, Г. В. Мироненко, Л. А. Найдюнова, Н. І. Череповська) розробив Програму курсу «Медіакультура». Як зазначено в Програмі, інформаційно-комунікаційні технології – індивідуальні (мобільний зв'язок), і масові (Інтернет) значно розширили комунікативні можливості людини. Засоби масової комунікації створюють умови для становлення самостійного, критичного мислення, сучасного світосприймання, естетичної свідомості [4].

Щоб уникнути ризиків і актуалізувати позитивний потенціал медіа, дитину потрібно готувати до ефективної взаємодії з інформаційним простором, навчити дитину «критично мислити, розвивати особистісне, оцінне ставлення до продукції мас-медіа в цілому та спиратися на етично-естетичні орієнтири в процесі сприймання» [4, с.2].

Розуміння важливості формування медіакультури учнів і спонукало колектив Полтавської загальноосвітньої школи № 28 впроваджувати медіаосвіту, долучитися в листопаді 2011 року до експерименту.

За цей час колектив школи провів таку роботу: аналіз наукових та науково-практичних педагогічних і психологічних літературних джерел із питань використання медіаосвітніх технологій, визначення мети й завдань дослідно-експериментальної роботи, участь у проведенні обласних, регіональних, всеукраїнських та міжнародних заходів з питань медіа-

освіти, визначення стратегій підготовки педагогічного колективу і батьків до впровадження інновацій з використання медіаосвітніх технологій, інформування педагогічного колективу з метою ознайомлення з особливостями впровадження медіаосвіти в закладі. Проведено діагностику рівня використання медіаосвітніх технологій та ставлення учнів до використання учнями засобів масової комунікації. Результати підтверджують, що інформаційні технології мають велику роль у житті школярів. Відтак формування культури використання масової інформації справді є актуальним.

Педагогічний колектив використовує різні форми медіаосвіти:

- інтегрована (у межах уроків з предметів інваріантної складової). Забезпечується використанням медіа (засобів, текстів, різних зразків медіа-продукції), що обов'язково супроводжується рефлексією (висновки, підсумки, результати, повернені учням у діалозі щодо їх взаємодії з медіа);

- формалізована (курс «Медіакультура» у межах варіативної складової): адаптовані до віку учнів 8-10 класів заняття, спрямовані на розуміння і порівняння різних медіа; формування культури споживання медійних продуктів;

- позашкільна: участь у конкурсах, дитячих медіафестивалях.

Із 2012 – 2013 н.р. варіативна складова робочого навчального плану містить години з медіаосвітніх курсів для учнів 8 – 10 класів. Окрема увага приділяється засвоєнню учнями алгоритму, спрямованого на розвиток критичного мислення засобами виконання учнями спеціальних завдань, які запропоновані в робочих зошитах [3; с.42].

Упровадження курсу медіакультури у навчально-виховний процес викликало інтерес не тільки в учнів, які його вивчали, а й зацікавило представників шкільного наукового товариства. Юними науковцями були проведені дослідження, результати яких представлені на міському етапі конкурсу – захисту науково-дослідницьких робіт МАН. Робота учениці 11-А класу Кушнаревич Катерини «Медіаосвіта як складова формування особистості в умовах інформаційного суспільства» (секція «Педагогіка», керівник – І. С. Земелько) посіла I місце. Метою дослідження було на підставі аналізу літератури, стану впровадження ІКТ з'ясувати основні проблеми впливу ЗМІ на формування учнівської особистості у навчально-виховному процесі та запропонувати шляхи впровадження медіаосвіти. Дослідження зокрема підтвердило суспільну думку про те, що ЗМІ мають і негативний вплив, також актуальність

цієї проблеми (81 % респондентів визнали актуальність проблеми впливу ЗМІ на формування особистості). Дослідження учениці виявило й пріоритет різних ЗМІ для учнів і вчителів. Зокрема, Інтернет для учнів дає 50 % інформації, а для вчителів – 15 %, а газети, відповідно, 4 % і 23 %. Авторка дослідила, що учні відзначили й такі впливи ЗМІ: маніпулювання користувачами – 68%, негативний вплив – 9%. У висновках авторка зазначила необхідність запровадження медіаосвіти, включення такого курсу в навчальні плани в інваріантну або хоча б варіативну складову, підвищення загальної технічної медіаграмотності, підготовки фахівців з медіаосвіти або відповідної перепідготовки педагогів, підвищення рівня спеціальної медіаосвіти батьків; формування громадської думки щодо моральності інформації для учнів. Результатом реалізації медіаосвітнього процесу має стати сформована медіакультура особистості, основним показником якої є її медіакомпетентність, можливість за допомогою критичного мислення формувати медіаімунітет. Робота посіла перше місце на міському етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН, що також підтверджує актуальність медіаосвіти, формування медіакультури.

Учениця 11-А класу Кобзарьова Валерія під керівництвом шкільного психолога І. А. Лаврової провела дослідження «Вплив засобів масової інформації на процес формування особистості». Авторка дослідила, що найголовнішою проблемою сьогодення є формування підростаючого покоління в інформаційному суспільстві. У цьому суспільстві всі – дорослі, молодь, діти – змушені не лише постійно перебувати у сфері впливу потужних потоків інформації, а й у той чи інший спосіб її опрацьовувати і певним чином (активно чи пасивно) на неї реагувати. Сучасні підлітки більше часу проводять за екраном телевізора чи за комп'ютером, ніж того вимагають їхні потреби в інформації чи розвагах. Основними результатами роботи є аналіз і систематизація наукових праць із цієї тематики; за допомогою проведеної з учнями 10-Б класу Полтавської гімназії № 28 стандартизованої анкети досліджено вплив засобів масової інформації на формування особистості.

Участь у всеукраїнському експерименті – це і навчання учителів закладу. Зокрема, І. А. Лаврова, І. С. Земелько отримали сертифікати учасників Всеукраїнського семінару-практикуму «Практична медіаосвіта», 17 – 18 лютого 2012 р.; І. С. Земелько пройшла навчання на семінарі-практикумі для медіапеда-

гогів Харківської, Полтавської, Сумської та Луганської областей «Як створити сучасну шкільну газету» (22-23 листопада 2012 р., м. Харків, КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»), взяла участь у «Літній школі з медіаосвіти» (9-14 серпня 2013 р., м. Зазим'є Київської області). Досвід роботи нашої школи із запровадження медіаосвіти в рамках всеукраїнського експерименту було представлено 8 лютого 2013 року на нараді «Створення інноваційного медіапростору у навчальних закладах Полтавської області» на базі Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського.

Ще одна форма роботи – «Медіакультура – складова здоров'я» у рамках проекту «Школа сприяння здоров'ю». За результатами учнівських досліджень, одним із важливих напрямів навчально-виховного процесу на сучасному етапі є формування в учнів свідомого ставлення до власного фізичного, духовного і психічного здоров'я. В умовах інформатизації суспільного життя важливий напрям медіаосвіти – формування особистісної медіакультури. Соціалізація дитини в умовах медіасередовища потребує захисту від агресивної складової (медіанасильство, сексуалізація, агресивний шум). Розвинена медіакультура особистості передбачає, насамперед, здатність до адекватного сприймання, критичного аналізу, обґрунтованого оцінювання різноманітної медіапродукції. Учні потребують певних знань, щоб бути захищеними в різних аспектах: інформаційному, часовому, психологічному.

Також школа взяла участь у конкурсі, організованому експертною радою АУП щодо підготовки серії типових уроків. У надрукованій за результатом конкурсу збірці «Практична медіаосвіта: авторські уроки» є і матеріали «Інформаційне суспільство. Цифрова нерівність» (автор – І. С. Земелько).

На Третій міжнародній науково-методичній конференції з медіаосвіти (м. Київ, 2015 р.), проведеної Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Міжнародним благодійним фондом «Академія української преси», Національною академією педагогічних наук України, Інститутом соціальної та політичної психології на запрошення організаторів представники школи ознайомилися з кращим міжнародним та українським досвідом та презентували матеріали з досвіду роботи школи [5].

Висновки. Розвиток медіакультури учнів, формування медіаграмотності всіх учасників навчально-виховного процесу – актуальний напрям роботи Полтавської

загальноосвітньої школи № 28. Опановуючи курси з медіаграмотності, учні набувають багато важливих навичок – вчать формулювати власне ставлення до медіатекстів, коректно обґрунтовувати власну точку зору на підставі аналізу й аргументів, більше цікавляться новинами, відстежують маніпуляційні прийоми, які використовують в ЗМІ, долучаються до життя держави, стають більш свідомими громадянами. Як зазначила керівник експерименту Любова Найдьонова, заступник директора з наукової роботи Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, «діти не будуть медіаграмотними, поки не прийде нове покоління батьків, на яке ми зараз можемо впливати». Тож формування в рамках вивчення курсу основ медіаграмотності критичного мислення в учнів – важлива складова не тільки соціалізації, а й розбудови громадянського суспільства в Україні.

закладів «МЕДІАКУЛЬТУРА» / Л. А. Найдьонова, О. Т. Барішполець, О. Є. Голубєва та ін. ; [упоряд. Г. В. Мироненко] ; Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К., 2012. – 100 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архіпова Є. О. Критичне мислення як необхідна складова розумової діяльності людини в межах сучасного інформаційного суспільства / Є. О. Архіпова, О. В. Ковалевська // Гуманітарний часопис. – 2012. – № 2. – С. 34–37.

2. Чаплак Я. В. Роль критичного мислення у творчих пошуках «Внутрішнього камертону душі» особистості / Я. В. Чаплак. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : web.snauka.ru/issues/language/ukrainian

3. Іванов В. Ф. Медіаосвіта та медіаграмотність / В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк. – К. : АУП, Центр вільної преси, 2012. – 352 с.

4. Програма курсу за вибором для учнів 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів «Спеціальний медіаосвітній курс «МЕДІАКУЛЬТУРА» / НАН України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; [О. Т. Барішполець, О. Є. Голубєва, Г. В. Мироненко, Л. А. Найдьонова, Н. І. Череповська]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mediaosvita.org.ua/index.php/biblioteka>

5. Програма Третьої міжнародної науково-методичної конференції «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи» (м. Київ, 16-17.04.2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.aip.com.ua/ml/program_konf_13.pdf

6. Робочий зошит курсу за вибором для учнів 10 класу загальноосвітніх навчальних

Цитувати: Земелько І. С. Практика впровадження медіаосвіти і формування критичного мислення / І. С. Земелько // Постметодика. – 2015. – № 2. – С. 34–37.

© І. С. Земелько, 2015. Стаття надійшла в редакцію 19.11.2013 ■